

RIMÓCZI-HAMAR MÁRTA

BACCHUM... CARMINA... VIDI DOCENTEM...

(HORATIUS CARM. II. 19)

BOLLÓK JÁNOSNAK,
A TANÍTÓ TUDÓSNAK
BÜCSÜZÓUL

Horatius Bacchus-ódájának elemzésénél a *Bacchum ... docentem* szokatlan szókapcsolat irányítja figyelmünket arra a megértési síkra, amely első olvasatban nem tűnik nyilvánvalónak a versből. Horatius rejtjelező képessége és utolérhetetlen hűsége elhallgattatott barátaihoz „csodatételekre” teszi képessé a költőt. Úgy hódol Bacchusnak, hogy mögé rejti azt a *költészetet tanító*, költészetbe beavató Cornelius Gallust, aki politikai bátorsága miatt kikerült a baráti körből, sőt a princeps akaratából távoznia kellett az életből is. Horatius valós és nyelvi jelmezt ad Bacchus—Gallusának. Az elemzett versek „szóruhái” öltöztetik felismerhetővé az elrejtésre, elhallgatásra kárhoztatott tanító költőt. Így ennek az értelmezésnek a helyességét nyelvi eszközök és hiteles történeti események bizonyítják.

Horatius híres II. 19 ódája,¹ a „Bacchus-himnusz” érdekes, elgondolkodtató sorokkal kezdődik:

*Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, credite posteri,
Nymphasque discentis et auris
Capripedum Satyrorum acutas.*

Jóllehet Bacchus a mámort nyújtó istenség képében az alkotók, az alkotás segítője, itt mégis úgy tűnik, hogy *ő maga az alkotó, carmen*-eket *tanító*, nem pedig másokat *carmen*-ek írására ihlető istenség. Bacchus *tanítómesterként* oktatja a nymphákat s velük együtt az éles füllel figyelő kecskelábú (*capripes*) satyrusokat is.

Horatius hangsúlyozza: *vidi t. i. Bacchum docentem*, méghozzá a *carmen*-eket tanító Bacchust látta. Bacchus nem írt verseket, csak ihletett állapotba hozta a költőket. E sorok (1—4) mégis azt sugallják, hogy Horatius nincs eksztatikus állapotban, nem így látta a „tanítót”. Mindenféle eksztatikus állapot nélkül, *valóban látott, hallott valakit*, aki ihletett volt maga is és ihletetté tudott tenni másokat is *carmen*-jei

¹ Mértékadó kiadása Q. Horatii Flacci Opera. Ed. S. Borzsák. Bibl. Teubneriana. 1984. 58—59.

„megtanításával”. A nymphák tanultak, a „csupafül szatírsereg”² éppúgy szürcsölte e hangot, ahogy az a II. 13 ódában olvasható (az „alvilági árnyak” teszik ezt!). Érzésem szerint itt nem a „szürcsölés” az erőteljesebb, hanem a fülek „élessége” (*auris acutas*). Lehet, hogy Horatius a satyrosok mitikus alakja mögött egy mindenre erőteljesen figyelő valakire gondolt. Olyan érzést kelt az ódának ez az első versszaka, mint a Szentivánéji álom színjátéka. Ott ki-ki a ráillő állat- vagy ember-maszkbba öltözve, itt pedig hozzá illő kísérelőivel valaki egy *istenség* — Bacchus — alakjában jelenik meg előttünk.

E sejtés alátámasztására érdemes utalni Suetonius egyik tudósítására (70. c.), amely még az Antonius legyőzése előtti időre vonatkozik, s amely leírja a későbbi Augustus lakomázási szokásait: *cena quoque eius secretior in fabulis fuit, quae vulgo δωδεκάθεος vocabatur; in qua deorum dearumque habitu discubuisse convivas et ipsum pro Apolline ornatum ... exprobrant*. E tudósítás szerint tehát Octavianus az Antonius elleni háború előtti években olyan lakomázási szokást alakított ki, amelynél maga és barátai isteni ornátusban jelentek meg. A *cena δωδεκάθεος* elnevezés magyarázata az, hogy a *mensa*-hoz 12 személy heveredhetett a pamlagokra, akik így a *lectisternium* szertartásán szereplő istenségeknek felelhetek meg. Így érthető, ha a régibb kutatás Octavianus *cena δωδεκάθεος*-át a *lectisternium*-ok travesztiájának tartotta.³ Valószínűbb azonban, hogy itt a hellénisztikus uralkodókultusz egyik sajátos jelenségével van dolgunk.

Jóval Octavianus *cena δωδεκάθεος*-ai előtt ugyanis már megtörtént Iulius Caesar istenné nyilvánítása.⁴ Ez azt bizonyítja, hogy a római politikai elit körében ekkor már élt a hellénisztikus uralkodókultusz képzetvilága, s így biztosra vehető, hogy Octavianus nem a *lectisternium*-ok travesztiájaként rendezte meg *cena δωδεκάθεος*-ait. Ez annál kevésbé látszik valószínűnek, mert ez a lakomázási szokás abban az időben nem korlátozódott Octavianus baráti körére. Antonius és barátai bizonyos alkalmakkor szintén igyekeztek istenekként megjelenni. Így Alexandriába Antonius Neos Dionysos-ként vonult be,⁵ egyik barátja, Munatius Plancus pedig egy alkalommal tengeristen-öltözetben jelent meg.⁶ Hasonló törekvéseket Sextus Pompeiusnál is megfigyelhetünk, aki magát Poseidon (azaz Neptunus) fiaként, apját, Pompeius Magnust pedig Poseidonként (Neptunusként) népszerűsítette.⁷

Míthogy Horatius Maecenas *cohors amicorum*-jához, Maecenas pedig Octavianus baráti köréhez tartozott, a költő nyilvánvalóan ismerhette a princeps *cena δωδεκάθεος*-ának résztvevőit. Így kézenfekvő arra gondolnunk, hogy a költeményeit tanító Bacchus alakja mögé olyan valakit rejthetett el, aki költő — költőtársai szá-

² Borzsák István: Horatius. Ódák és epódoszok. AL XVIII. Budapest 1975. 261.

³ Suetonius: Divus Augustus. Ed. with introduction and commentary by John M. Carter. Bristol 1982. 191.

⁴ D. Kienast: Augustus. Prinzeps und Monarch. Darmstadt 1982. 42.

⁵ B. Niese—E. Hohl: Grundriss der römischen Geschichte. München 1923. 264.

⁶ Suetonius: Divus Augustus. Ed. John M. Carter: 191.

⁷ Cassius Dio XLVIII. 48,5.

mára *tanítómester* — és egyben Octavianus legszűkebb baráti társaságának — a „tizenkét isten lakomájának” — tagja volt. Ilyen személyiség, aki a Maecenas-körben elismert és nagyra becsült költő és egyben Octavianus legszűkebb baráti társaságának tagja volt, csak egy ismeretes: Cornelius Gallus, akinek nagy szerepe volt Egyiptom elfoglalásában és Antonius legyőzésében, és akit a princeps az új tartomány első praefectusának nevezett ki.⁸

Az mindenesetre aligha lehet kétséges, hogy Gallus Maecenasszal és Agrippával együtt részese lehetett Octavianus *cena δωδεκάθεος*-ának, arra azonban nincs közvetlen adatunk, hogy azon Bacchusnak öltözve vett részt. Kétségtelen viszont, hogy irodalmi körökben emléke úgy maradt fenn, mint akinek pusztulását a túlzott borfogyasztás hatása alatt tett kijelentései okozták (Ovidius, *Tristia* II 445—446: *nec fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo | sed linguam nimio non tenuisse mero*). Ez arra mutat, hogy Bacchusszal való kapcsolata eléggé közismert lehetett, s így bizonyára fel lehet tenni, hogy a princeps lakomáin a bor istenének maszkjában jelent meg. Kérdés, hogy az óda további szövege összhangban áll-e ezzel a feltevéssel.

Az óda 5—8. soraiban feltűnő módon a félelem jelenik meg:

*euhoē, recenti mens trepidat metu,
plenoque Bacchi pectore turbidum
laetatur, euhoē, parce Liber,
parce gravi metuende thyrsos!*

A *recenti mens trepidat metu* és a *plenoque Bacchi pectore turbidum laetatur* kifejezések értelmezése és tartalmi kapcsolódása az 1. versszakhoz bizonyos nehézséget okoz. A kommentár-irodalom általában úgy képzei el a költeményben leírt szituációt, hogy Horatiusnak a 2. versszakban ábrázolt lelkiállapota az 1. versszakban elmondott élményéből következik. Az óda ugyanis azzal az állítással kezdődik, hogy Horatius látta Bacchust, amint az a nympháknak és a satyrosoknak félreeső sziklák között énekeket tanított. Az isten *epiphaneia*-ja a költőt bacchikus állapotba hozta, ezt írja le a 2. versszakban: „a friss félelemtől még remeg a lelkem és Bacchusszal eltelt szívem háborogva örül”.⁹ Ez az értelmezés önmagában véve bizonyára lehetséges, azonban nehézséget jelent az, hogy az 1—4. sorokban bacchikus felindulásnak nyoma sincs, bacchikus állapotban nehezen is volna elképzelhető az énekek tanítása, s arra sincs utalás, hogy Horatius a látványtól bacchikus állapotba került volna. Továbbá, az 1. versszak az isten megpillantását a múltba helyezi (*vidi*), a 2. versszak viszont már a jelenben játszódik. Ezért az 1. versszakban leírt jelenetből a 2. versszak *recens metus*-a nehezen vezethető le. Érthetővé válik azonban a költemény e meglepő fordulata, ha feltesszük, hogy az 1. versszak Bacchusa mögött Cornelius Gallus rejtőzik.

⁸ Rimóczi-Hamar Márta: Horatius, Vergilius és Maecenas. Apollo Könyvtár 20. Budapest 2000. 118.

⁹ Vö. A. Kiessling—R. Heinze: Q. Horatius Flaccus Oden und Epenen. Berlin 1930. 240—241.

Octavianus Kleopatra halála után nevezte ki Egyiptom praefectusává Gallust, aki sikeresen látta el feladatkörét, amint erről Philai szigetén előkerült háromnyelvű feliratában maga beszámol: *C. Cornelius Cn. f. Gallu[s eq]ues Romanus pos[t] rege[s] | a Caesare deivi f. devictos praefect[us Alex]andreae et Aegypti primus, defection[is] | Thebaidis intra diem XV. quibus hostem v[icit], bis a]cie victor. V urbium expugnator Bore[se]os, Copti, Ceramices, Diospoleos meg[ales], Op[hica], ducibus earum defectionum inter[em] | ptis, exercitu ultra Nili catarhacte[n] transd]ucto, in quem locum neque populo | Romano neque regibus Aegypti [arma ante s]unt prolata, Thebaide, communi omn[i]um regum formidine, subact[a] leg[at]isque re]gis Aethiopum ad Philas auditis eoq[ue] | rege in tutelam recepto, tyrann[o] Tr[iacontas] choeundi Aethiopiae constituto, die[is] | patriis et Nil[o adi]tori d.d.* Ez a szöveg, amely öntudatos megfogalmazásában a RGDA szövegével vetekszik, továbbá Gallus uralkodói viselkedése és intézkedései keltették fel Octavianus féltékenységét, amely végül is Gallus halálba kergetéséhez vezetett. Ez súlyosan érintette Maecenas köréhez tartozó költő barátait.¹⁰ Vergilius a Georgica IV. énekének jelentős részét Gallus feliratában felsorolt tettei dicsőítésének szentelte. Ezt most Augustus parancsára ki kellett hagynia és Aristaeus történetével helyettesítette (*usque adeo hunc Gallum Virgilius amarant, ut quartus Georgicorum a medio usque ad finem eius laudem contineret, quam postea iubente Augusto in Aristaei fabulam commutavit*, Donatus Auctus 31).¹¹ A Maecenas-kör tagjait Augustus magatartása félelemmel töltötte el, s ezért igyekeztek gondolataikat rejtve, mitológiai kódrendszer mögé rejtve kifejezésre juttatni. Így emlékezett meg V. eklogájában Mopsus neve alatt Vergilius is Gallusról.¹² Ilyen kísérlet lehetett Horatius részéről is II. 19 ódája Gallus személyiségének megörökítésére. Kézenfekvő volt erre a célra Gallus Bacchus maszkját felhasználni, amely szűk bizalmas körükben jól felismerhető lehetett, különösen ha Bacchust *carmina docens* mesternek ábrázolta. Így érthetővé válik a *recens metus* megjelenése is a költeményben: Gallus tragédiája félelmet keltett költőbarátai körében.

A mitológiai isten-maszkon kívül volt azonban Horatiusnak egy másik eszköze is Gallus megjelenítésére költeményében: a Gallusra utaló nyelvi referenciák.¹³ Gallus költői életművéből ugyan csak kis terjedelmű töredékek maradtak fenn, azonban Servius tanúsága szerint Vergilius jelentős részeket átvett Gallus *Amores*-éből X. eklogájába¹⁴ s így utóbbi szövege lehetővé teszi Horatius Gallusra utaló nyelvi referenciáinak felismerését. Ha ezt figyelembe véve megvizsgáljuk Horatius II. 19. ódájának és Vergilius X. eklogájának szövegét, a következő nyelvi referenciákat figyelhetjük meg közöttük.

¹⁰ Rimóczi-Hamar Márta: i. h.

¹¹ E. Norden: Orpheus und Eurydice. SPAW 1934. 1 skk. és Die römische Literatur. ⁵Leipzig 1954. 62.

¹² Rimóczi-Hamar Márta: Végbúcsú Vergilius V. eclogájának rejtélyes Daphnisától. Ant. Tan. 43 (1999) 133–144.

¹³ Rimóczi-Hamar Márta: Ant. Tan. 43 (1999) 141 sk.

¹⁴ F. Plessis—P. Lejay: Œuvres de Virgile. Paris 1928. 83.

Horatius Carm. II. 19.	Gallus Vergilius X. eklogájában
1. sor in remotis <i>rupibus</i>	58. sor per <i>rupes</i> ... ire
1—2. <i>carmina</i> ... docentem	2. <i>carmina</i> sunt dicenda (vö. Gallus Qaşr Ibrimben talált töredékében <i>carmina</i> ... deicere
2. <i>vidi</i> docentem	26. quem <i>vidimus</i> ipsi
2. <i>credite</i>	46. mihi <i>credere</i>
3. <i>Nymphasque</i> discentes	55. mixtis ... Maenala <i>Nymphis</i>
3. <i>Nymphasque</i> <i>discentes</i>	61. deus ille ... <i>discat</i>
10. <i>vinique</i> <i>fontem</i>	42. <i>gelidi</i> <i>fontes</i>
11. <i>cantare</i> rivos	31. <i>cantabitis</i> ... haec
14. additum stellis <i>honorem</i>	24. <i>agresti</i> capitis ... <i>honore</i>
18. tu ... <i>uvidus</i>	20. <i>uvidus</i> ... Menalcas
28. pacis ... <i>mediusque</i> belli	65. <i>frigoribus</i> <i>mediis</i>
29. aureo <i>cornu</i> decorum	59. Partho <i>cornu</i>

Mint láthatjuk, Horatius rövid ódájában 12 nyelvi referencia található Vergilius X. eklogájára, s ezek közül 10 éppen a Gallus szájába adott verssorokra, illetve Qaşr Ibrimben talált töredékének egyik jellegzetes kifejezésére utal, amelyet Vergilius is felhasznált már. Így kétségtelennek látszik, hogy Bacchus alakja mögött az ódában valóban Gallus, Vergilius és Horatius költőbarátja rejtőzik.

Ezt az eredményt ellenőrizhetjük Vergilius V. eklogájának segítségével is. Már korábban sikerült bizonyítani, hogy Vergilius az V. eklogában Gallust Mopsus maszkjában szerepelteti s *Amores*-ét nyelvíleg is felhasználta.¹⁵ Ez a tény Horatius számára bizonyára jól ismert volt, s így érdemes megvizsgálnunk II. 19. ódájának nyelvi referenciáit Vergilius V. eklogájára is, mert ezek segítségével még inkább megerősíthetjük, hogy Bacchus maszkjában valóban Gallust jeleníti meg. Horatius II. 19. ódája és Vergilius V. eklogája között a következő kód-referencia viszony állapítható meg:

Horatius II. 19. ódája	Gallus/Mopsus Vergilius V. eklogájában
1. sor <i>Bacchum</i> ... <i>vidi</i> docentem	30. sor thiasos ... <i>Bacchi</i>
1. <i>carmina</i> ... ... docentem	14. <i>carmina</i> descripsi
1. in remotis ... <i>rupibus</i>	63. ipsae ... <i>rupes</i> ... sonant
2. <i>carmina</i> ... <i>docentem</i>	87. eadem <i>docuit</i>
3. <i>Nymphasque</i> discentis	20. <i>Nymphae</i> ... flebant
4. auris <i>acutas</i>	39. spinis ... <i>acutis</i>

¹⁵ Rimóczi-Hamar Márta: Ant. Tan. 43 (1999) 143.

10.	<i>vinique fontem lactis</i>	40.	<i>inducite fontibus umbras</i>
10.	<i>vinique fontem lactis</i>	71.	<i>vina novum ... nectar</i>
10.	<i>vinique fontem lactis</i>	67.	<i>pocula ... spumantia lacte</i>
11.	<i>uberes cantare rivos</i>	54.	<i>fuit cantari dignus</i>
14.	<i>additum stellis honorem</i>	78.	<i>honos nomenque ... manebunt</i>
17.	<i>tu flectes amnes</i>	25.	<i>amnem libavit</i>
18.	<i>separatis ... in iugis</i>	76.	<i>iuga montis</i>
19.	<i>nodo ... viperino</i>	90.	<i>formosum paribus nodis</i>
23.	<i>leonis unguibus</i>	28.	<i>ingemuisse leones</i>
29.	<i>te vidit</i>	57.	<i>videt nubes</i>
32.	<i>recedentis ... ... pedes</i>	57.	<i>sub pedibusque videt</i>

Szembetűnő, hogy Horatius referenciái II. 19. ódájában Vergilius V. eklogájára mint kódra még sokkal erősebbek, mint a X. ekloga esetében. Összesen 17 referenciát lehetett megállapítani, s ezek közül 10 közvetlenül Gallus/Mopsus szavaira utal. A közvetett, Gallusszal való kapcsolatukat nehezebben felismerhető nyelvi utalásokat tehát Horatius bátrabban használta, mint azokat, amelyek célzását Gallusra első pillantásra észre lehetett venni. Ennek a jelenségnek a magyarázata részben a *recens metus* lehetett, amelyet a Maecenas-kör költőiben Gallus tragikus esete váltott ki, részben azonban az a furcsa kettősség, amely Bacchusszal kapcsolatban Augustus politikai propagandájában megnyilvánult. Minthogy Antonius magát *Novus Liber Pater*-nek nevezte és Alexandriába *Liber Pater*-ként vonult be (Velleius Paterculus 2, 82, 4), Augustus az Antonius elleni ideológiai harc során főleg arra törekedett, hogy Antoniusnak mint Bacchus inkarnációjának elismerését megakadályozza. Antonius halála után azonban Bacchus alakját és a különböző dionysosi motívumokat pénzein maga is felhasználta saját népszerűségének növelésére. Csúcspontját ez a propaganda azokon a pénzérméin érte el, amelyeket a párthusoktól zsákmányolt római hadijelvényeknek a visszaszerzése után veretett s amelyeken ezt az eseményt Bacchus/Dionysos indiai diadalútjával állította párhuzamba.¹⁶ Augustusnak tehát lehetett olyan igénye, hogy a római költők mint a Kelet felett győzelmet aratott Bacchus/Dionysost ünnepeljék. Horatius mint a Maecenas-kör tagja bizonyára tisztában volt ezzel, s valószínűleg azért is rejtette Gallust Bacchus maszkja mögé, mert számított arra, hogy Augustus Bacchus alakját magára fogja vonatkoztatni.

Kétségtelen azonban, hogy a II. 19. ódában több olyan elem is van, amelyet Augustus nehezen érthetett magára, s a közvetlenül Gallusra utaló nyelvi referenciák is elég számosak ahhoz, hogy egy figyelmes olvasó Bacchus maszkja mögött Gallust felismerje. Ez valószínűleg meg is történt, mert Horatius ódáinak III. könyvében még egy költeményt (III. 25) szentelt Bacchusnak, amelyet nyelvi referenciái szorosán a II. 19. ódához kapcsolnak, azonban benne már név szerint is megjelenik

¹⁶ U. Schmitzer: *Zeitgeschichte in Ovids Metamorphosen*. Stuttgart 1990. 149.

Caesar (Augustus), azaz az Augustus személyére történő utalás világosan érzékelhetővé válik.

Vizsgáljuk meg először a két óda közötti viszonyt a nyelvi kód-referencia-adatok alapján:

Horatius II. 19. ódája	Horatius III. 25. ódája
1. sor <i>Bacchum</i> ... vidi	1. sor quo me <i>Bacche</i> rapis
5. <i>mens</i> trepidat	3. <i>mente</i> nova
5. <i>recenti</i> metu	7. dicam <i>recens</i>
6. <i>plenoque</i> Bacchi pectore	2. tui <i>plenum</i>
14. coniugis additum <i>stellis</i> honorem	6. decus <i>stellis</i> inserere
18. separatis ... <i>in iugis</i>	8. <i>in iugis</i> ... stupet
32. trilingui <i>ore</i>	8. indictum <i>ore</i> alio
32. <i>pedes</i> tetigitque crura	11. <i>pede</i> barbaro

Ha ezeket a nyelvi utalásokat összehasonlítjuk egymással, két jelenség tűnik fel. Az egyik az, hogy e nyelvi adatok a két költeményben megközelítőleg azonos sorrendben helyezkednek el, a másik pedig, hogy szövegösszefüggésük is az utolsó két adat kivételével azonos. Ez a két jelenség a két költemény között olyan szoros kapcsolatot teremt, mintha a III. 25. óda a II. 19.-nek helyreigazító magyarázata lenne. A III. 25. ódában nem a költő-mester, hanem a mámorával magával ragadó Bacchus jelenik meg, de a táj ugyanaz marad, az üres liget (*vacuum nemus*), a magányba záró barlang, a kietlen, havas, halálos thrákiai táj (*nive candidam Thracen*). Ebben a néma környezetben gondolja hallatni Horatius Caesar (Augustus) *aeternum decus*-át a csillagokba emelve. S bár hangsúlyozza: *nil parvum aut humili modo, nil mortale loquar*, végül is semmi sem hangzik el a princeps dicsőítésére, helyette a kietlen néma táj s a barlangok bezárt némasága sújtja le a költemény olvasóját. Ez az élmény annál nyomasztóbb, mert a II. 19. ódában a Bacchus-maszkban felsejlő Gallus megkapja az isten aretalógiáját, amelyben költőbarátai saját tettei párhuzamait érezhették meg (*cohors Gigantum* legyőzése = egyiptomi győzelmek, visszatérés az alvilágból = Gallus költői halhatatlansága), míg a III. 25. ódában ez elmarad.

Hogy a III. 25. ódában Gallus személyisége Augustus névszerinti említése ellenére is jelen van, azt kézzelfoghatóan bizonyítják azok a nyelvi utalások, amelyek benne egyrészt az V. eklogára, másrészt pedig a X. eklogára kimutathatók. Vizsgáljuk meg ezeket közelebbről.

Horatius III. 25. ódája	Vergilius V. eklogája
1. sor quo me, <i>Bacche</i> , rapis	30. sor thiasos ... <i>Bacchi</i>
4. quibus <i>antris</i>	6. <i>antro</i> succedimus
6. decus <i>stellis</i> inserere	34. tu <i>decus</i> omne tuis

7.	<i>dicam</i> insigne	2.	<i>dicere</i> versus
8.	in <i>iugis</i> ... stupet	76.	<i>iuga</i> ... montis
12.	<i>lustratam</i> Rhodopen	75.	<i>lustrabimus</i> agros
14.	nemus <i>mirari</i> libet	56.	<i>miratur</i> limen Olympi
18.	nil mortale <i>loquar</i>	28.	silvaeque <i>loquuntur</i>
20.	<i>viridi</i> ... pampino	13.	in <i>viridi</i> ... cortice

Meglepő, hogy a rövid, mindössze 20 soros versben milyen erős a nyelvi referencia Vergilius Gallusszal foglalkozó V. eklogájára, s az utalások nagyobb része (a kilencből öt) közvetlenül Gallus/Mopsus szavaira vonatkozik. Ez a tény világosan mutatja, hogy Horatius Augustus megnevezése ellenére Gallus emlékét akarta ebben a költeményében is felidézni. Hasonló eredményre jutunk a III. 25 óda és Vergilius X. eklogája kód-referencia vizsgálatánál is.

Horatius III. 25. ódája		Vergilius X. eklogája	
1. sor	quae <i>nemora</i>	9. sor	quae <i>nemora</i>
5	<i>dicam</i> insigne	6	Galli <i>dicamus</i> Amores
8	in <i>iugis</i> ... stupet	11	Parnasi ... <i>iuga</i>
10	<i>nive</i> candidam Thracen	47	Sithonias <i>nives</i>
12	<i>lustratam</i> Rhodopen	55	<i>lustrabo</i> Maenala
14	<i>Naiadum</i> potens	10	puellae <i>Naides</i>
20	<i>viridi</i> ... pampino	74	<i>viridis</i> ... alnus

Itt csak két utalás történik közvetlenül Gallus szavaira, viszont a tartalmi vonatkozások annál erősebbek, amennyiben a természeti háttér és annak hangulata szinte teljesen azonos: a fizikai létsíkon bentről szemlélődő Horatius így juttatja kifejezésre, hogy a fizikai szabadság, egyáltalán a lét az élet Gallusnak már csak vágyalom. Horatius III. 25. ódájában *Caesar* neve előfordul, de ettől nem lett Augustust dicsőítő a vers. Befejezése akár az ihletettséget biztosító Bacchusnak szól, akár az Augustus által halálba kergetett költőbarátnak, lírai szépségű hitvallás a „múzsai védettség”¹⁷ *antrum*-ából. A szabad szellem múzsai védettsége a bezártságban is megmarad, az ihletett állapot pedig csak azt engedi leírni, ami bentről fakad, nem pedig parancsra történik. Ezért feledkezik el Horatius Caesartól elköszönni a vers végén. Az istenség is, a költőtárs Gallus is tudott „koszorúzni”. A II. 19. és a III. 25. óda olyan bravúros együttesét adja a költőbarát és az istenség jelenlétének, amelyet így csakis Horatius tudott létrehozni.

Így állított emléket Horatius tisztelt barátjának, Gallusnak mint mesternek (II. 19.) és mint ihletet adó, eksztatikus állapotot előidéző istenségnek (III. 25.), aki

¹⁷ *Borzásák I.* találó kifejezése: Horatius. Ódák és epódoszok. 260.

költő is volt, ihletett és ihlető, beavató és beavatott egyaránt. A legnagyobb hódolat, amelyet Horatius megadhatott a barátjának, elismerni beavató képességét, de azt is, hogy ezt csak beavatottként tudta megvalósítani.

SUMMARY

Analysing the Bacchus-ode of Horace, the unusual phrase *Bacchum ... docentem* turns our attention to that level of understanding which does not seem obvious at the first reading. Horace's ability for ciphering and his unequalled fidelity to his silenced friends enable him to work „wonders”. He pays homage to Bacchus so that he conceals behind him Cornelius Gallus, teaching poetry and initiating into poesy who got out of the circle of his friends because of his political bravery and who had even to debase at the will of the princeps. Horace provides his Bacchus with linguistic and real fancy dress. The „word dresses” of the analysed poems make recognizable the teaching poet, condemned to disappearance and silence. Thus the correctness of this interpretation is proved by both linguistic means and authentic historical events.